

КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ПОТРЕБ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

©2020 КІНЗЕРСЬКА Н. В.

УДК 657.05:351.863
JEL: D81; F10; F13; M41

Кінзерська Н. В. Класифікація ризиків зовнішньоекономічної діяльності для потреб бухгалтерського обліку

Здійснення зовнішньоекономічної діяльності в умовах нестабільного економічного середовища, вплив невизначеності на результати та ефективність виконання зовнішньоекономічних операцій зумовлює потребу облікового відображення наслідків ризиків зовнішньоекономічної діяльності. На основі вивчення підходів різних авторів та вчених до трактування сутності поняття «ризик зовнішньоекономічної діяльності» встановлено економічний зміст даного поняття та запропоновано його авторське визначення. За результатами дослідження існуючих класифікаційних ознак і видів ризиків зовнішньоекономічної діяльності обґрунтовано необхідність їх розширення та вдосконалення. Науково обґрунтовано та запропоновано класифікацію ризиків зовнішньоекономічної діяльності для потреб бухгалтерського обліку з урахуванням особливостей формування інституціонального середовища та специфіки здійснення зовнішньоекономічних операцій. Доведено, що використання запропонованої класифікації ризиків зовнішньоекономічної діяльності забезпечить формування комплексної системи накопичення інформації про ймовірність настання та джерела формування ризиків ЗЕД торговельних підприємств, їх вплив на об'єкти бухгалтерського обліку, показники фінансової звітності та результати функціонування підприємства. За умови оперативного та правильного відображення наслідків ризиків зовнішньоекономічної діяльності та заходів, спрямованих на їх мінімізацію, можна забезпечити досягнення оптимальних фінансових результатів торговельних підприємств в умовах невизначеності.

Ключові слова: ризик, зовнішньоекономічна діяльність, бухгалтерський облік, інформаційне забезпечення, класифікація зовнішньоекономічних ризиків, торговельне підприємство.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-10-267-276>

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 15.

Кінзерська Наталія Вікторівна – аспірантка кафедри аудиту та підприємництва, Національна академія статистики, обліку та аудиту (вул. Підгірна, 1, Київ, 04107, Україна)

E-mail: nataliakinzerska17@gmail.com

UDC 657.05:351.863
JEL: D81; F10; F13; M41

Kinzerska N. V. A Classification of Risks of Foreign Economic Activity for the Accountance Needs

Implementation of foreign economic activity in a volatile economic environment, influence of uncertainty on the results and the effectiveness of foreign economic operations cause the need for accounting reflection of the consequences of risks of foreign economic activity. On the basis of studying the approaches of different authors and scholars to the interpretation of the essence of the concept of «risk of foreign economic activity», the economic content of this concept is determined and an author's own definition is proposed. According to the results of the study of existing classification features and types of risks of foreign economic activity, the need to expand and improve them is substantiated. A classification of risks of foreign economic activity for accounting needs, taking into account the peculiarities of the formation of an institutional environment and the specifics of implementation of foreign economic operations, is scientifically substantiated and presented. It is proved that the use of the proposed classification of risks of foreign economic activity will ensure the formation of a comprehensive system of accumulation of information on the probability of occurrence and source of formation of risks of foreign economic activity of trade enterprises, their impact on accounting objects, indicators of financial statements and results of the operation of the enterprise. If the consequences of the risks of foreign economic activity, along with the measures aimed at minimization of them, can be reflected promptly and correctly, it is possible to ensure that the optimal financial results of trading enterprises in conditions of uncertainty can be achieved.

Keywords: risk, foreign economic activity, accountance, information provision, classification of foreign economic risks, trade enterprise.

Fig.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 15.

Kinzerska Nataliya V. – Postgraduate Student of the Department of Audit and Entrepreneurship, The National Academy of Statistics, Accounting and Auditing (1 Pidhirna Str., Kyiv, 04107, Ukraine)

E-mail: nataliakinzerska17@gmail.com

Зміна ринкової кон'юнктури, мінливість економічних умов функціонування торговельних підприємств та реалії кризового розвитку економіки актуалізують питання фор-

мування належного інформаційного забезпечення системи управління ризиками, які виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД). Зростання та ускладнення інформа-

ційних потоків, відсутність дієвих важелів мінімізації негативних результатів настання ризиків ЗЕД, що в подальшому призводить до зниження конкурентоспроможності торговельного підприємства, зумовлюють потребу вдосконалення системи облікового відображення ймовірних або фактичних наслідків впливу ризиків ЗЕД, а також результатів управління ними. Невизначеність діяльності торговельних підприємств і необхідність оптимізації фінансових результатів на основі уникнення необґрунтованих втрат засвідчує актуальність розробки класифікації ризиків ЗЕД з метою подальшої розробки системи їх облікового відображення, аналізу та контролю.

Аналіз наукових публікацій і статей свідчить, що вітчизняними та зарубіжними науковцями приділяється значна увага вивченню проблем оцінки, аналізу та відображення ризиків в обліковій системі. Питання бухгалтерського обліку ризиків зовнішньоекономічної діяльності, їх класифікації та розробки шляхів мінімізації їх негативного впливу, досліджені такими вченими та науковцями: І. М. Вигівська [2], А. В. Гнилицька [3], З. В. Гуцайлюк [4], С. В. Закомлисов [8], А. В. Зосімова [10], Левченко М. О. [11], М. Р. Лучко [12], А. В. Свідерська [15]. Водночас питання формування облікового відображення ризиків зовнішньоекономічної діяльності та формування інформаційного базису для прийняття управлінських рішень у частині розробки ефективного інструментарію зниження негативних наслідків їх настання залишаються недостатньо дослідженими.

Мета даної статті полягає в узагальненні теоретичних підходів до визначення змісту поняття «ризик зовнішньоекономічної діяльності» та розробці класифікації ризиків ЗЕД торговельних підприємств для потреб бухгалтерського обліку.

Здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктом господарювання передбачає виконання багатьох процесів і процедур в умовах невизначеності. У зв'язку з цим багатьма науковцями приділяється увага питанню ідентифікації причин виникнення ризиків ЗЕД. Так, С. В. Закомлисов основні причини виникнення ризиків у ході здійснення зовнішньоекономічної діяльності вбачає в: «1) значних масштабах угод, за яких з фінансової точки зору для організації зовнішньоекономічної діяльності підприємств ризик найчастіше носить критичний (при якому загрожує втрата виручки) або катастрофічний (при якому виникає неплатоспроможність) ха-

ракти; 2) відмінностях правових систем держав, у яких діють організації-контрагенти; 3) географічній роз'єднаності окремих елементів виробничої, транспортної, торгової й інших видів діяльності, що є елементами зовнішньоекономічної угоди, що підвищує ризик несприятливих природних та інших видів впливів при реалізації проекту» [8, с. 56].

М. О. Левченко до загальних причин виникнення ризиків ЗЕД відносить постійну нестабільність економічних процесів у країнах світового співтовариства, недостатню кількість інформації про стан економіки країн світу, відсутність чітких цілей діяльності підприємства експортера [11, с. 190].

Автори роботи [1] вважають, що «серед основних причини, що збільшують ризик ЗЕД, які за ознакою можливості впливу з боку підприємства традиційно класифікуються на внутрішні та зовнішні, найчастіше виділяють: нестабільність економічних процесів у зарубіжних країнах і недостатність інформації про стан їх економіки, торговельне та валютне регулювання, нестабільність державної влади та неефективність проваджуваної нею економічної політики, особливості державного устрою та законодавства, різка поляризація інтересів різних соціальних груп, етнічні та регіональні проблеми, відсутність чітких цілей діяльності суб'єкта ЗЕД тощо» [1, с. 143].

Погоджуємось з З. В. Гуцайлюком, що «ризик присутній практично в усіх сферах підприємницької діяльності, оскільки його існування пов'язане з прийняттям оперативних управлінських рішень в умовах неповної інформативності та невизначеності. Причому причинами невизначеності можуть бути нестабільність політичної чи економічної ситуації, державної політики, природно-кліматичних умов, ситуації на ринку, невизначеність дій партнерів по бізнесу, конкурентів, неточність інформації чи її відсутність тощо» [4, с. 10].

Виходячи з наведеного переліку причин виникнення ризиків ЗЕД, можна констатувати, що найбільш поширеними серед них є невизначеність умов господарювання та провадження зовнішньоекономічної діяльності, нестабільність економіки та вплив глобалізації, недобросовісність контрагентів, недостатність інформації. Різноманітність причин і факторів, що зумовлюють виникнення ризиків ЗЕД, які в подальшому

можуть вплинути на дестабілізацію діяльності підприємства, зумовлюють необхідність удосконалення системи бухгалтерського обліку як інформаційного базису для управлінських рішень у сфері розробки заходів з мінімізації ризиків зовнішньоекономічної діяльності.

У цьому контексті заслуговує на увагу підхід М. Р. Лучка, який «розглядає бухгалтерський облік як функцію управління господарськими операціями, що пов'язані з ризиком. Науковець стверджує, що бухгалтерський облік як функцію управління слід розглядати, перш за все, як знання людини про стан і поведінку активів, капіталу та зобов'язань під впливом господарських операцій на всіх рівнях ієрархії підприємства» [12, с. 98].

Теоретичне осмислення сутності поняття «ризик зовнішньоекономічної діяльності» є одним із ключових завдань при формуванні організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку щодо наслідків його настання. У *табл. 1* наведено погляди різних науковців щодо трактування дефініції «ризик зовнішньоекономічної діяльності».

Наведені визначення поняття «ризик зовнішньоекономічної діяльності» засвідчують, що автори при визначенні етимології зазначеного поняття акцентують увагу на негативних наслідках його настання. Зокрема, переважна більшість авторів трактує дане поняття як настання несприятливих подій, у результаті яких можуть виникнути збитки, майнові втрати, недоотримання прибутку учасниками ЗЕД.

Разом із тим, при здійсненні ЗЕД в умовах невизначеності, наслідками настання ризиків ЗЕД можуть бути негативні результати (втрата ресурсів, додаткові необґрунтовані витрати, недоотримання прибутку, недосягнення запланованого результату здійснення ЗЕД), нульові результати (суб'єкти ЗЕД у такому випадку не несуть додаткових втрат, але й не отримують запланованого обсягу прибутку), а також позитивні результати (отримання більшого обсягу прибутку та додаткових обсягів ресурсів порівняно з прогнозованими показниками). Зважаючи на зазначене, пропонуємо під терміном «ризик зовнішньоекономічної діяльності» розуміти сукупність позитивних, нульових і негативних відхилень від прогнозованого результату здійснення зовнішньоекономічної діяльності, що виникають унаслідок недостатності повної та

релевантної інформації в ході виконання зовнішньоекономічних угод та здійснення зовнішньоекономічних операцій.

В умовах постійної та тривалої модифікації економічного середовища здійснення зовнішньоекономічної діяльності інформаційне забезпечення управлінських рішень у ході виконання зовнішньоекономічних угод є одним із ключових елементів мінімізації наслідків впливу ризиків ЗЕД. Забезпечення відповідності системи бухгалтерського обліку ЗЕД вимогам динамічності економічного середовища базується на розвитку та вдосконаленні його функцій і завдань. Тому класифікація ризиків ЗЕД для потреб відображення наслідків їх виникнення в системі бухгалтерського обліку набуває особливої актуальності.

Важливим моментом в аналізі ризику є його класифікація, яка дозволяє оцінити вплив ризику на діяльність підприємства, встановити чинники, що формують конкретний вид ризику, визначити значущість, роль і місце кожного ризику в системі. Серед науковців, які досліджували питання класифікації ризиків ЗЕД, слід виокремити такі групи підходів до вирішення даного питання. Перший підхід базується на розробці загальноекономічної класифікації ризиків ЗЕД, яка містить узагальнений підхід до виокремлення внутрішніх і зовнішніх ризиків ЗЕД.

Наприклад, М. О. Левченко до основних ризиків зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств відносить такі: економічні, контрагентів (розрив контракту та відповідальність за неотримання умов; надійність партнера; пов'язані з умовами контракту; ризики контрагента; виробничо-збутової та науково-технічної кооперації; виконання контракту підприємством; умови поставки; валютно-фінансові умови контракту); країни (кримінальні; соціальні та природні непередбачувані; митні; крос-культурний; тероризму); маркетингові, макроекономічні, політичні, правові, ресурсні, техніко-технологічні, транспортні, фінансові (нестійкість фінансових умов кредитування, високі відсоткові ставки за кредитами, фінансово-інвестиційні, валютний, банківський (ненадійність банків), екологічні (забруднення навколишнього середовища, безпека під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності, стан екології загалом у країні, рівень екологічної культури в компанії) [11, с. 192].

Другий підхід полягає в розробці класифікації ризиків ЗЕД, які виникають при виконанні

Трактування поняття «ризик зовнішньоекономічної діяльності» різними авторами

№ з/п	Автор	Трактування поняття
1	Закомлистов С. В. [8, с. 56]	Під ризиком зовнішньоекономічної діяльності варто розуміти ймовірність одержання додаткового прибутку чи збитків у сфері специфічної, строго регламентованої управлінської діяльності, пов'язаної з визначенням можливих відхилень від поставленої мети, які можна якісно та кількісно охарактеризувати
2	Левченко М. О. [11, с. 190]	Ризики в контексті зовнішньоекономічної діяльності являють собою умови, що можуть викликати чи сприяти прояву причин нездійснення зовнішньоекономічної угоди підприємства
3	Двуліт З. П., Завербний А. С., Передало Х. С., Наумчук С. І. [5, с. 1]	Ризик зовнішньоекономічної діяльності – це ймовірні несприятливі події, у результаті яких можуть виникнути збитки, майнові втрати учасників ЗЕД. Це особлива категорія ризиків, які зазвичай трапляються у процесі здійснення зовнішньоекономічної операції
4	Зосімова А. В. [10, с. 124]	Ризик у зовнішньоекономічній діяльності машинобудівного підприємства є економічною категорією, яка характеризує невизначеність, можливість та вірогідність настання негативної події у процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності
5	Свідерська А. В. [15, с. 114]	Під зовнішньоекономічним ризиком слід розуміти можливість позитивних і негативних відхилень від прогнозованого бажаного результату прийнятих рішень, пов'язаних з інтеграцією вітчизняного підприємства у світову економіку та здійсненням зовнішньоекономічних угод
6	Рум'янцев А. П., Рум'янцева Н. С. [14, с. 142]	Під ризиками ЗЕД розуміють: загрозу втрат ресурсів, додаткових витрат, недоотримання прибутку суб'єктами ЗЕД; непередбачуваність зовнішньоекономічної операції; неповну інформацію про ефективність операції, які плануються та проводяться під час здійснення ЗЕД

умов зовнішньоекономічних угод. Зокрема, О. Єрмакова, П. Вінник і В. Сазонов [7, с. 36] звертають увагу на доцільність класифікації ризиків ЗЕД за ризиками, пов'язаними з умовами контракту (підгрупи – за статтями зовнішньоекономічного контракту), та ризиками, зовнішніми відносно контракту. А. В. Свідерська запропонувала «розподіл ризиків ЗЕД за такими ознаками: відношення до договірному процесу (зовнішні до контракту (політичні, загальноекономічні, правові, природних і соціальних непередбачуваних операцій); контрактні (ризик, пов'язані з умовами контракту; ризик контрагента; ризик виконання контракту підприємства); вид зовнішньоекономічної діяльності та напрямок здійснення зовнішньоторговельних операцій (експорту та імпорту товарів, робіт, послуг, ресурсів)» [15, с. 115]. А. М. Євтеєв також вказує на потребу здійснення класифікації зовнішньоекономічних ризиків за видами ЗЕД, сферою виникнення (багаторівнева класифікація: мега-, макро-, мезо-, мікрорівень) та статтями зовнішньоторговельної угоди [6, с. 8].

Третій підхід базується на розробці класифікації ризиків ЗЕД для цілей управління та облікового відображення. Так, М. В. Рета запропонувала класифікацію ризиків на основі відповідності таким параметрам: цілі управління та принципи облікової й управлінської системи (табл. 2).

Триваючі серед науковців дискусії щодо виокремлення видів ризиків ЗЕД, ототожнення окремих видів ризиків, розробка різних класифікаційних ознак для систематизації однакових за економічним змістом ризиків призводять до відсутності чіткої класифікації, яку б можна було застосувати для облікового відображення результатів їх настання. Прояви ризиків ЗЕД у діяльності підприємств торгівлі є багатограними, що ускладнює процес управління ними, тому необхідно використовувати повну класифікацію ризиків для більш точної оцінки та мінімізації негативних наслідків їх настання. Враховуючи існуючі напрацювання науковців,

Класифікація ризиків зовнішньоекономічної діяльності в обліковій системі підприємства [13, с. 199]

Цілі управління	Класифікаційна ознака	Види ризиків ЗЕД
Прогнозування /планування додаткових витрат /доходів визначення допустимого / відносно безпечного рівня ризиків для діяльності підприємства, обґрунтування розміру необхідних джерел компенсування дії ризиків	За характером впливу на результуючі показники	– Ризики, пов'язані зі збільшенням витрат; – ризики, пов'язані зі зменшенням доходів
	За ймовірністю настання	– Ризики з максимальною ймовірністю; – ризики з високою ймовірністю; – ризики із середньою ймовірністю; – ризики з низькою ймовірністю; – ризики з мінімальною ймовірністю
Визначення ступеня викривлення інформації у фінансовій звітності під впливом дії ризиків	За об'єктами обліку	– Активи; – зобов'язання; – капітал
Визначення /прогнозування можливих джерел компенсації втрат від дії ризиків (забезпечення створених резервів відповідними активами)	За джерелами покриття	– Резерви; – страхові фонди; – прибутки (фінансові результати)
Визначення ступеня/можливості впливу на ці витрати/доходи	За ступенем прогнозованості та контролю	– Передбачувані ризики; – непередбачувані ризики
Формування заходів щодо мінімізації негативних впливів	За етапами діяльності (за етапами договірної процедури)	– Постачання; – виробництво; – реалізація
	За горизонтом виникнення	– Короткострокова перспектива; – середньострокова перспектива; – довгострокова перспектива

пропонуємо застосовувати таку класифікацію ризиків ЗЕД підприємств торгівлі для цілей бухгалтерського обліку (рис. 1).

За рівнем прогнозування ризику ЗЕД для потреб бухгалтерського обліку можна поділити на прогнозовані (ризик ЗЕД, появу яких можна спланувати в результаті циклічності та формування чітких алгоритмів здійснення ЗЕД) і непередбачувані (появу ризиків ЗЕД спланувати неможливо, вони виникають у результаті непередбачуваності та настання форс-мажорних обставин).

За ступенем повторюваності ризику ЗЕД слід розглядати як систематичні (повторювані) та несистематичні (виникають у результаті невизначеності умов здійснення ЗЕД, непередбаченої зміни договірних умов і здійснення валютних операцій, зовнішньоекономічних операцій, які мають разовий характер).

За джерелами виникнення ризиків ЗЕД слід поділяти на об'єктивний і суб'єктивний. Об'єктивний ризик ЗЕД проявляється в тому, що він існує внаслідок об'єктивних, притаманних зовнішньоекономічній діяльності підприємства умов невизначеності, конфліктності інтересів стейкхолдерів, відсутності повної та релевантної інформації на момент ухвалення управлінського

рішення. Суб'єктивний ризик зумовлений діяльністю сторін здійснення ЗЕД з урахуванням їх економічних інтересів, етичних норм поведінки (ймовірність невиконання умов контракту, відсутність або несвоечасна оплата за поставлений товар або надані послуги).

Ризик договірних умов виникає на різних етапах укладення та виконання умов договорів ЗЕД (недостатня перевірка контрагента-нерезидента на етапі проведення переговорів; часткова фіксація істотних умов договору; низьке опрацювання та закріплення на рівні договору важливих питань реалізації відносин сторін, пов'язаних із виконанням положень зовнішньоекономічного договору; використання типових і стандартизованих формулювань положень зовнішньоекономічного договору в частині розірвання контракту та відповідальності за невиконання умов; розбіжності в перекладі положень договору). Наявність зазначених ризиків і неналежне врахування специфіки договірних відносин при укладенні різного виду зовнішньоекономічних договорів у подальшому може призвести до виникнення необґрунтованих втрат. Тому чим детальніше буде опрацьовано умови

Імовірність настання та джерела формування ризиків ЗЕД

Рис. 1. Класифікація ризиків ЗЕД для потреб бухгалтерського обліку

Джерело: авторська розробка.

зовнішньоекономічного договору, тим менша ймовірність виникнення ризиків під час його реалізації в подальшому.

Інформаційний ризик є невід'ємним ризиком ЗЕД, що виникає в результаті відсутності або недостатності інформації про діяльність контрагентів, ринкові умови та законодавчі основи діяльності нерезидентів, через нерелевантність інформації учасників угод. Наслідком впливу інформаційного ризику, який виникає часто при здійсненні ЗЕД, є настання реальних збитків або упущеної вигоди.

Географічний ризик при здійсненні зовнішньоекономічних операцій передбачає необхідність оцінювання ризику нерезидента за географічним розташуванням держави його реєстрації, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, товарів та послуг. У даному випадку географічний ризик безпосередньо пов'язаний зі здійсненням фінансового моніторингу, особливо якщо іноземна держава реєстрації контрагента-нерезидента є державою, яка має стратегічні недоліки у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або

фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, або ж включена до санкційних списків.

За наслідками впливу на діяльність ризику ЗЕД можна поділити на негативний ризик (результатом настання такого ризику є отримання збитку в результаті здійснення зовнішньоекономічної операції); нульовий ризик, або ризик беззбитковості (недоотримання передбаченого рівня доходу); позитивний ризик (отримання запланованого рівня доходу, наприклад за рахунок зміни курсу валют або отримання відшкодування понесених витрат за рахунок контрагента-нерезидента).

За впливом на результати здійснення ЗЕД слід виокремлювати допустимий ризик – це втрата доходу або прибутку від здійснення зовнішньоекономічної операції в межах допустимих норм або планових показників. Критичний ризик ЗЕД полягає у неотриманні доходу або прибутку від здійснення зовнішньоекономічних операцій, що в подальшому призведе до формування негативного фінансового результату. Катастрофічний ризик ЗЕД призводить до значного зниження показників ліквідності та платоспроможності підприємства, зменшення фінансової стійкості, що в подальшому може призвести до банкрутства підприємства.

За впливом на показники звітності підприємства ризик ЗЕД поділяється на індивідуальний та всеохоплюючий. Індивідуальний ризик ЗЕД притаманний окремим видам зовнішньоекономічних операцій (наприклад, ризик неотримання умов договору посередниками при здійсненні комісійних операцій), що впливають на зміну лише окремих показників фінансової звітності. Всеохоплюючий ризик ЗЕД характеризує ризик певної групи або сукупності зовнішньоекономічних операцій, здійснення яких може мати всеохоплюючий вплив на показники фінансової звітності, активи, зобов'язання та капітал підприємства.

За впливом на об'єкти бухгалтерського обліку наслідки виникнення ризиків ЗЕД та шляхів їх мінімізації можуть відобразитися в складі активів, зобов'язань, капіталу або впливати на обсяги доходів і витрат. Від прийнятих заходів з мінімізації впливу наслідків ризиків ЗЕД залежатиме облікове відображення у складі активів або зобов'язань підприємства, або витрат підприємства суми створених резервів для покриття негативних результатів настання ризиків ЗЕД.

За фінансовими наслідками здійснення зовнішньоекономічних операцій серед ризиків ЗЕД слід виокремити інфляційний ризик, якому притаманне знецінення реальної вартості капіталу, зменшення обсягів виручки від здійснення ЗЕД в умовах інфляції.

Валютний ризик виникає в ході зовнішньоекономічної діяльності в результаті зміни обмінного курсу іноземної валюти. Підприємство може недоотримати запланований обсяг доходу від здійснення зовнішньоекономічної операції у випадку зменшення курсу іноземної валюти, що використовується в зовнішньоекономічних операціях підприємства. Також можуть виникнути додаткові фінансові витрати у випадку, якщо у підприємства укладений валютний кредитний договір, за рахунок якого здійснюється оплата за ЗЕД-угодами.

Ризик неплатоспроможності при виконанні зовнішньоекономічних контрактів полягає в імовірності того, що нерезидент не зможе своєчасно здійснювати розрахунки за договором у зв'язку з його низькою платоспроможністю. Ціновий ризик у сфері ЗЕД полягає в ризику зміни цінових індексів на міжнародних ринках. Імовірність виникнення фінансових витрат, що зумовлені несприятливою зміною цінових індексів на активи, повинна враховуватися при розробці напрямів мінімізації негативного впливу ризиків ЗЕД.

«При трансферному ціноутворенні може виникнути ризик недостовірного встановлення вартості товару, оскільки існує ймовірність невиключення до структури митної вартості всіх компонентів, що підлягають включенню. Це пояснюється перш за все тим, що всередині групи компаній можуть бути занижені ціни або взагалі відсутні розрахунки за певними угодами, послугами, або такі послуги покриває одна з компаній (наприклад, материнська)» [9, с. 23]. Тому ризики трансфертного ціноутворення при здійсненні контрольованих зовнішньоекономічних операцій слід також розглядати через призму оптимізації оподаткування та зменшення витрат звітного періоду.

Здійснюючи зовнішньоекономічні операції, суб'єкт господарювання повинен враховувати також ризик фінансового моніторингу. Зокрема, відповідно до вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінан-

суванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» класифікація операцій для потреб фінансового моніторингу повинна здійснюватися відповідно до встановлених критеріїв за типом клієнта, географічним розташуванням країни реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, і видом товарів та послуг. Відповідно торговельні підприємства мають враховувати ризики фінансового моніторингу, які пов'язані з тим, що під фінансовий моніторинг підпадають фінансові операції, що здійснені на суму вище 400 000 грн. Також слід врахувати, що під фінансовий моніторинг підпадають фінансові операції із переказу коштів за кордон, у тому числі до держав, віднесених Кабінетом Міністрів України до офшорних зон. Тому здійснення зовнішньогосподарських операцій має відбуватися з урахуванням вимог Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Запропонована класифікація ризиків ЗЕД для потреб бухгалтерського обліку дає можливість сформувати комплексну систему накопичення інформації про ймовірність настання та джерела формування ризиків ЗЕД торговельних підприємств, їх вплив на об'єкти бухгалтерського обліку, показники фінансової звітності та результати функціонування підприємства. Застосування розробленої класифікації ризиків ЗЕД для потреб бухгалтерського обліку дозволяє визначити вплив наслідків настання таких ризиків на результати діяльності суб'єкта господарювання та показники фінансової звітності, розробити ефективний порядок їх облікового відображення. Отримана інформація із системи бухгалтерського обліку про наслідки впливу ризиків ЗЕД на зміну об'єктів бухгалтерського обліку сприятиме оптимізації використання ресурсів підприємства для забезпечення стабільності й ефективності діяльності торговельних підприємств на міжнародних ринках.

ВИСНОВКИ

Ризики зовнішньоекономічної діяльності – важлива та невід'ємна складова діяльності торговельних підприємств в умовах євроінтеграційних процесів. За результатами дослідження уточнено трактування терміна «ризик

зовнішньоекономічної діяльності». Своєчасне виявлення ризиків ЗЕД і відображення наслідків їх впливу на показники діяльності торговельних підприємств дозволяє використовувати різні механізми їх зниження з метою покращення бізнес-середовища функціонування та підвищення прибутковості. Важливу роль в інформаційному забезпеченні управління ризиками ЗЕД торговельного підприємства відіграє їх класифікація для потреб бухгалтерського обліку. З метою усунення фрагментарності та розробки комплексного підходу до системи облікового відображення наслідків виникнення ризиків ЗЕД запропоновано класифікаційні ознаки та види ризиків ЗЕД торговельних підприємств. Застосування запропонованої класифікації ризиків сприятиме якісному забезпеченню реалізації інформаційної та оціночної функцій бухгалтерського обліку. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодра Ю. А., Тешнер І. С. Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства // Сучасні тенденції розвитку обліку, оподаткування та міжнародних економічних відносин : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 31 травня 2019 р.). Харків : ХНАДУ, 2019. С. 143–144.
2. Вигівська І. М. Бухгалтерський облік діяльності підприємств в умовах ризику: організація та методика : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09. Житомир, 2010. 21 с.
3. Гнилицька Л. В. Інформаційне забезпечення управління ризиками підприємницької діяльності: обліковий аспект. *Аграрний вісник Причорномор'я. Серія «Економічні науки»*. 2013. Вип. № 69. С. 108–119.
4. Гуцайлук З. В. Економічні ризики в інформаційній системі бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 7. С. 8–13. URL: http://library.tneu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv/Факультет%20ОА/КОВС/Гуцайлук%20З.В/економічні%20ризики.pdf
5. Двудіт З. П., Завербний А. С., Передало Х. С., Наумчук С. І. Ризики зовнішньоекономічної діяльності: особливості та методи управління ними. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Т. 1. Вип. 2. С. 1–9. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/jan/20627/dvulit.pdf>
6. Евтеев А. М. Минимизация рисков во внешнеторговой деятельности: структурно-функциональный подход : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.14. Ростов-на-Дону, 2006. 25 с.
7. Єрмакова О., Вінник П., Сазонов В. Щодо мінімізації ризиків експорту української металопродукції. *Економіст*. 2010. № 3. С. 36–40.

8. Закомлистов С. В. Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 13. С. 55–56. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13_2009/16.pdf
9. Зимакова Л. А., Маширова С. П., Костякова Ю. В. Риски при импорте товаров как специфические объекты контроля. *Международный бухгалтерский учет*. 2013. № 45. С. 18–25.
10. Зосімова А. В. Виявлення ризиків зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 15. Ч. 1. С. 123–127. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21881/1/ВИЯВЛЕННЯ%20РИЗИКІВ%20ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ%20ДІЯЛЬНОСТІ.pdf>
11. Левченко М. О. Методи оцінки ризиків зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 6. Т. 3. С. 190–194. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_6_3/190-194.pdf
12. Лучко М. Невизначеність та ймовірнісність господарських операцій: до питання бухгалтерського обліку. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2013. Вип. 2. С. 98–109. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/2443/1/13lmpbobo.pdf>
13. Рета М. В. Класифікація ризиків зовнішньоекономічної діяльності та їх відображення у системі обліку. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 13-2. С. 196–201. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/27833/1/2017_Reta_Klasyfikatsiia_ryzykiv.pdf
14. Рум'янцев А. П., Рум'янцева Н. С. Зовнішньоекономічна діяльність : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 377 с.
15. Свідерська А. Поняття та класифікація ризиків у зовнішньоекономічній діяльності підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2014. Т. 46. № 3. С. 113–121. URL: <http://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/46/184.pdf>

Науковий керівник – Лубенченко О. Е., доктор економічних наук, доцент, професор кафедри аудиту та підприємництва Національної академії статистики, обліку та аудиту (Київ)

REFERENCES

- Bodra, Yu. A., and Teshner, I. S. "Upravlinnia ryzykamy zovnishnyoekonomichnoi diialnosti pidpriemstva" [Risk Management of Foreign Economic Activity of the Enterprise]. *Suchasni tendentsii rozvytku obliku, opodatkovannia ta mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn*. Kharkiv: KhNADU, 2019. 143-144.
- Dvulit, Z. P. et al. "Ryzyky zovnishnyoekonomichnoi diialnosti: osoblyvosti ta metody upravlinnia nymy" [Risks of Foreign Economic Activity: Features and Management Methods These]. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku*. 2019. <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/jan/20627/dvulit.pdf>
- Hnylytska, L. V. "Informatsiine zabezpechennia upravlinnia ryzykamy pidpriemnytsoi diialnosti: oblikovyi aspekt" [Information Support for Entrepreneurial Activity Risks Management: Accounting Aspect]. *Ahrarnyi visnyk Prychornomor'ia. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, no. 69 (2013): 108-119.
- Hutsailiuk, Z. V. "Ekonomichni ryzyky v informatsiinii systemi bukhhalterskoho obliku" [Economic Risks in the Accounting Information System]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt*. 2010. http://library.tneu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv/Факультет%20ОА/КОВС/Гуцайлюк%20З.В/економічні%20ризиків.pdf
- Levchenko, M. O. "Metody otsinky ryzykiv zovnishnyoekonomichnoi diialnosti mashynobudivnoho pidpriemstva" [Methods for Assessing the Risks of Foreign Economic Activity of a Machine-building Enterprise]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. 2010. http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_6_3/190-194.pdf
- Luchko, M. "Nevyznachenist ta imovirnisnist hospodarskykh operatsii: do pytannia bukhhalterskoho obliku" [Uncertainty and Stochasticity of Business Transactions: The Issue of Accounting]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*. 2013. <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/2443/1/13lmpbobo.pdf>
- Reta, M. V. "Klasyfikatsiia ryzykiv zovnishnyoekonomichnoi diialnosti ta yikh vidobrazhennia u systemi obliku" [Foreign Economic Activity Risks and their Representation in the Accounting System]. *Prychornomorski ekonomichni studii*. 2017. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/27833/1/2017_Reta_Klasyfikatsiia_ryzykiv.pdf
- Rumiantsev, A. P., and Rumiantseva, N. S. *Zovnishnyoekonomichna diialnist* [Foreign Economic Activity]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury, 2004.
- Sviderska, A. "Poniattia ta klasyfikatsiia ryzykiv u zovnishnyoekonomichnii diialnosti pidpriemstva" [The Concept and Classification of Risks in Foreign Economic Activities of an Enterprise]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*. 2014. <http://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/46/184.pdf>
- Vyhivska, I. M. "Bukhhalterskyi oblik diialnosti pidpriemstv v umovakh ryzyku: orhanizatsiia ta metodyka" [Accounting of Enterprises in Conditions of Risk: Organization and Methodology]: *avto-ref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.09*, 2010.
- Yermakova, O., Vinnyk, P., and Sazonov, V. "Shchodo minimizatsii ryzykiv eksportu ukrainskoi metaloproduktsii" [Regarding Minimization of Risks of Export of Ukrainian Metal Products]. *Ekonomist*, no. 3 (2010): 36-40.
- Yevteyev, A. M. "Minimizatsiya riskov vo vneshnetorgovoy deyatelnosti: strukturno-funktsionalnyy podkhod" [Minimizing Risks in Foreign Trade: Structural and Functional Approach]: *avto-ref. dis. ... kand. ekon. nauk : 08.00.14*, 2006.

Zakomlystov, S. V. "Upravlinnia ryzykamy zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidprijemstva" [Risk Management of Foreign Economic Activity of the Enterprise]. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2009. http://www.investplan.com.ua/pdf/13_2009/16.pdf

Zimakova, L. A., Mashirova, S. P., and Kostyakova, Yu. V. "Riski pri importe tovarov kak spetsificheskiye obekty kontrolya" [Risks When Importing Goods as Specific Control Objects]. *Mezhdunarodnyy bukhgalterskiy uchët*, no. 45 (2013): 18-25.

Zosimova, A. V. "Vyivlennia ryzykiv zovnishnoekonomichnoi diialnosti mashynobudivnykh pidprijemstv" [Identification of Foreign Economic Activity Risks of Machine-Building Enterprises]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2017. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21881/1/ВИЯВЛЕННЯ%20РИЗИКІВ%20ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ%20ДІЯЛЬНОСТІ.pdf>

УДК 657
JEL: F19; H25; M41

ІМПОРТНІ ОПЕРАЦІЇ З ТОВАРАМИ: ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЙОГО ОБЛІКОВЕ ВІДОБРАЖЕННЯ

©2020 ЛИТВИНЕНКО Н. О., НАШКЕРСЬКА М. М., ФАЛЬ Ю. Я.

УДК 657
JEL: F19; H25; M41

Литвиненко Н. О., Нашкерська М. М., Фаль Ю. Я. Імпортні операції з товарами: особливості оподаткування та його облікове відображення

У статті на основі аналізу поглядів науковців на сутність терміна «імпортна операція» та встановлення взаємозв'язку його змістового наповнення із термінами «імпортна діяльність» та «імпорт» запропоновано узагальнене визначення терміна «імпортні операції з товарами» як сукупність взаємопов'язаних дій, що здійснює суб'єкт однієї країни шляхом купівлі (придбання) товарно-матеріальних цінностей у резидента іншої країни з обов'язковим або необов'язковим перетином митного кордону для подальшого використання (споживання) таких активів або їх реалізації. Імпортні операції з товарами є складовим елементом імпортової діяльності. Після аналізу чинного законодавчого та нормативно-правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності було розкрито особливості здійснення імпортової операції суб'єктами підприємницької діяльності в Україні та ідентифіковано окремі неузгодженості щодо облікового відображення окремих витрат, пов'язаних із митним оформленням товарів під час імпорту та податкового кредиту за операціями з ввезення товарів на митну територію України. З метою коректного визначення бази оподаткування податком на прибуток підприємствам, які здійснюють імпортні операції з товарами, запропоновано розмежовувати (із відповідним наведенням у додатку до регламенту про облікову політику) неосновні витрати, пов'язані з митним оформленням імпортованих товарів, на ті, що включаються до первісної вартості товарів за статтею «Інші витрати», та ті, які належать до витрат періоду. У статті запропоновано окремі напрямки вдосконалення відображення в системі подвійного запису податкового кредиту за операціями з ввезення товарів на митну територію України, що забезпечить відповідність показників у декларації з податку на додану вартість і на особовому рахунку платника податків у їх аналітичному розрізі.

Ключові слова: імпортні операції з товарами, товар, оподаткування, облікове відображення, імпортової ПДВ, фактурна вартість, митна вартість, подвійний запис.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-10-276-285>

Рис.: 4. Табл.: 1. Бібл.: 23.

Литвиненко Наталія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та аналізу, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: nataliia.o.lytvynenko@lpnu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6999-8794>

Нашкерська Марія Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та аналізу, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: nashkerska@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1432-5829>

Фаль Юлія Ярославівна – студентка, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: falyla8@gmail.com

UDC 657
JEL: F19; H25; M41

Lytvynenko N. O., Nashkerska M. M., Fal Yu. Ya. Import Operations with Goods: Features of Taxation and its Accounting Reflection

The article, based on the analysis of views of scholars on the essence of the term of «import operation» and establishing the relationship of its content with the terms of «import activity» and «import», suggests a generalized definition of the term of «import operations with goods» as an aggregate of inter-relational actions, that are carried out by the subject of one country by means of buying (acquiring) commodity and